

«Зæххыл цы ис
ныййарæгæй зынаргъ дæр?»

Сценари бацæттæ кодта:
Байсæгъуыртты Мæринаæ.

2022аз

Не 'стыр кад, нæ зæххон хур – ныййарæг,
Зæрдæты йæ рухс сурæт цæры.
Цардæн мад йæ фидауц у, йæ дарæг,
Амонд хæсгæ дунейыл цæры!

Уæ бон хорз, нæ зынаргъ ныййарджытæ, хъомылгæнджытæ æмæ
хъомылгæнинагтæ.

Ноябыры фæстаг хуыцаубоны, Джеоргуыбайы мæйы æппæт дзыллæ дæр бæрæг
кæны ныййарæг мады бон æмæ уыл рæсугъдæй, хъæлдзæгæй, зæрдæрухсæй алы аз
дæр цæуæд. Уæ хъæбулты рæсугъддзинадтæй, амондæй, фарнæй уæ зæрдæтæ рухс
куыд кæной, ахæм амонд уын Стыр Хуыцау ракаенæд. Алы ныййарæгæн дæр йæ хæс у
йæ гыццыл хъæбулты рæстфæндагыл сæварын. Гыццыл хуры тынтæн та сæ хæс у сæ
ныййарджытæм хъусын.

Мадаёй зынаргъ дæр ничи ис хъæбулæн æмæ цын амондимæ бирæ азты
дзæбæхæй цæрут.

Æмдзæвгæ «Мады зарæг».

Бæрæгбон йæ рады
Ралæууыд фæрнæй.
Цас уарзын мæ мады,
Уый зæгъæн дæр нæй.

Æз хæссын лæварæн
Дидинджыты баст.
Уадз æмæ мæ мадæн
Хурау уа йæ каст.

Хурау уа йæ зæрдæ
Райдзаст æмæ рухс.
Афтæмæй фæцæра
Махимæ æнус.

Сылгоймаг!.. Мад!.. Ды дæ уалдзæгау рæсугъд , царддæттæг, хуры тынтæ уарæг!
Сылгоймаг!.. Мад!.. Куыд хъуамæ фæрох уой дæ бирæ фæлмæн ныхæстæ, дæ къухты
хъарм, дæ рæвдаугæ цæстæнгас?!

Мад! Хæрз цыбыр дзырд, фæлæ дзы æппæт дуне дæр бацæудзæн. Зæххыл мадæй
зынаргъ дæр ничи ис. Мадæй хуыздæр ничи бамбардзæн сабийы зæрдæйы рисс.

Абон ацы бæрæгбонмæ нæ гыццыл хуры тынтæ тынг зæрдиагæй бацæттæ кодтой
æмдзæвгæтæ, зарджытæ, кæфтытæ æмæ сæм табуафси, байхъусут.

Хурау рухсзæрдæ у мад,
Никуы зоны уый фæллад,
Сты йæ хъарм къухтæ фæлмæн.
Алы бон рæвдауы мæн.

Тынг дæ уарзын, тынг, уый зон,
Райдайы дæуæй мæ бон!
Райдайы дæуæй мæ фæндаг –
Дæн дæ лæггæдтæн нæртон!

Дæ фæрцы абон зæрдæ цинтæй райы,
Æмæ зæххыл æппæт хæзнаты раз.
Мæхицæн æз адджындæрыл нымайын,
Дæ фæлмæн бахудт, хъæлдзæг цæстæнгас.

Цæйбæрц зынтæ ыскодтай, мад, дæхицæн,
Фæлмæст бонты дæр не 'стыхстис дæ уд.
Цæмæй дæ фыртæн уа рæсугъд йæ фидæн.
Цæмæй дзы уый бæрзонд хæсса йæ худ.

Ныййарæг мады цæстытæн сæ уындæй
Кæны хъæбулы зæрдæ цинтæй дзаг.
Ныййарæг мады цæстытæн сæ тынтæ
Йæ цотæн сты кæмдæриддæр фæндаг.

Ныййарæджы 'нгас ис ысбарæн хурыл
Тымыгътæ æмæ уазæлтæ сæтты.
Нæ хъæуы мадæй хорз цæстæнгас курын,
Йæхæдæг æй цæстуарзонæй дæтты.

Хъазт «Мады ныв»

*(Ныртæккæ слæудзыстæм дыууæ къордæй, алы къорд дæр ныв кæны йæ мады. Дыууæ
къордæй чи тагъд дæр æмæ рæсугъд дæр сныв кæндзæн йæ мады).*

Мад алкаемæн дæр у ныййарæг, зондамонæг, хур æмæ цæсты рухс.

Сызгъæрин фестай, Мад! Куыд адджын сты дæ фæлмæн ныхæстæ, дæ къухты хъарм, дæ рæвдыд цæстæнгас!.. Куыд зынаргъ æмæ кадджын у дæ ном!.. Куыд æнæнымæц сты дæ хæрзтæ, дæ фыдæбон!

Сылгоймаг æппæты фыццаг у Мад. Мадаелтыл фыст æрцыдысты æппæты хуыздæр æмдзæвгæтæ, мадаелтыл азарыдысты æппæты хуыздæр зарджытæ...

Зарæг

Ныййарæг мад, дæуæн зæгъæм мах бузныг,
Стыр лæггад нын царды ды кæныс.
Дæ фидар зонд у махæн царды мæсыг,
Дæ сыгъдæг уарзт æнæвгъауæй дæттыс.

Цæр нын нæ мад сæдæ азмæ дзæбæхæй,
Зæрдæрайгæйæ, амонджынаей цæр.
Рæстфæндаг ыстæм абон мах дæ улы хъармæй,
Æмæ дын зарæм абон мах фæрнæй.

Нæй бафидæн ныййарæджы лæггæдтæн,
Нæй цын нымæц ныййарæджы хæрзтæн.
Цас арвиты æнæхуыссæг æхсæвтæ,
Æдзух дæр кувы уый йæ кæстæртæн.

Припев: 2 хатты.

Рæстфæндаг ыстæм абон мах дæ улы хъармæй,
Æмæ дын зарæм, абон мах, фæрнæй.

Мад... Ацы фæлмæн, алæмæттаг дзырд фехъусгæйæ, алы кары адæймаджы цæстытыл ауайы йæхи ныййарæг мад, йæхи уарзон схъомылгæнæг...

Мад... Уымæ баст сты нæ царды рæсугъд дæр бонтæ, нæ зæрдæйы æхсызгон дæр мысинагтæ. Кæд зæххыл æцæг амонд фенæн æмæ банкъарæн ис, уæд æрмæст дæр мады рухс цæсгом уынгæйæ.

Мады фаг хорздзинагтæ ацы зæххыл нæй, фæлæ уый буц даргæйæ, уымæн ирон рæсугъд æгъдау дæтгæйæ бамбарæн ис, цы у амонд.

Мады фыдæбæттæ ничима бафыста,
Бафидæн дæр сын æвæццагæн нæй.
Цал æнæхуыссæг æхсæвы уый арвыста,
Уымæн уæларвæй æвдисæн у мæй.

Мадæн йæ къух у фæлмæн дæр бæмбæгæй,
Уымæн йæ цæстæнгас, хуры тынау.
Макуы баззайæд ныййарæг æвæдæй,
Йæ сабитæ та йын уæнт мадау рæдау.

Мадæлты ма 'фхæрут
Мадæлты хъахъхъæнут
Ныййарæгæн баивæн нæй.
Йæ рухс цæстæнгасæй
Йæ зæрдæйы хъармæй
Æдзух цæрдзыстут фæрнæй.

Лæджы фæкæны зарын æмæ худын
Ныййарæг мады рухс цæстыты каст.
Нæ мадæлтæн тæхуды, о тæхуды
Сæ цæстыты куы никуы уайд маст.

Ныййарæджы зæрдæ, ныййарæджы арм –
Бæмбæгæй фæлмæн дæр, зæрин хурау – хъарм.
Ныфысы маesyг цотæн – йæ зондджын ныхас,
Рæвдауы кæстæры йæ цæстыты 'нгас.

Зæххыл ис иунæг хæзна царды
Æмæ уый Мад у, мæ хур, Мад.
Йæ рæвдыд сау дуртæм дæр хъары,
Фæсуры зæрдæйы фæллад.

О мад, сызгъæрин мад, дæ хæрзтæй,
Ды кæныс кæстæрты æнгом.
Тæхуды, зарæджы ныхæстæй
Æнусон чи скæны дæ ном.

Мады ном у хурау, дун-дунетыл иунæг,
Уый йæ цæсты рухсæй, амæндтæ нывæнды,
Ноджы ма у райгæ, циндзинæдтæм сидæр,
Зæрдæ дæр æй уымæн, буц раны нывæры.

Мад, зæгъгæ, ысдзуры, сывæллон фыццагдæр,
Уыцы гыщылæй дæр, хи мады æмбары...
Никуы йын ис мадæй, а зæххыл зынаргъдæр.
Бинонты æхсаен æй, уайтагъддæр ыссары!..

Кафт

Мад алкаемаен дæр у ныййарæг, зондамонæг, хур æмæ цæсты рухс.

Сызгъæрин фестай, Мад! Куыд адджын сты дæ фæлмаен ныхæстæ, дæ къухты хъарм, дæ рæвдыд цæстæнгас!.. Куыд зынаргъ æмæ кадджын у дæ ном!.. Куыд æнæнымæц сты дæ хæрзтæ, дæ фыдæбон!

Ныййарæг! Ды дæ хъæбулты цинай ссудзыс, хурау фæхудыс, сæ хъыгæй саст талайау ныххус ваййы дæ уд. Арвыл, дам, уал стъалыйы нæй, мады зæрдæйы йæ сабитыл цас мæт ис.

Дзыцца у хурзæрин, йæхæдæг у рæвдауæг,

Дзыцца у царды ныфс, фыдыуæзæджы арт,

Йæ мæт, йæ иунаг мæт – зæххыл фыдбылыз ма уæд,

Æмæ йæ кæстæртæн уæд амонджын сæ цард.

Нæ зынаргъ нанатæ, Сымах дæр стут нæ мады мадтæ æмæ а дунейыл цыдæриддæр хорздзинæдтæ ис, удонæй хайджын ут. Бирæ азты ма дзæбæхæй цæрутæмæ уæ сæдæгай азты сæртыакæсут. Уæ цоты – цоты хуртæй æфсæст куыд уат, сæ хорздзинæдтæй рæвдыд ут, ахæм арфæ уын Стыр Хуыцау ракаенæд.

«О мæхи Нана»

Æз ыстыр куы суаин тагъд дæр,
О, мæхи Нана!
Нал кæнис мæн тыххæй маст дæр,
О, мæхи Нана!
Æз дæумæ æдзухæй хъусин,
О, мæхи Нана!
Хæдзары дæуимæ кусин,
О, мæхи Нана!
Чъизи нал кæнин мæ гæрзтæ,
О, мæхи Нана!
Уат – иу амæрзин дæ бæсты,
О, мæхи Нана!

«Гыщыл чызг æмæ Нана»

Рынчын у мæ нанна,
Нæ зонын цæмæн,
Нæ кæны гæботæ
Фыццагау мæнæн.

Æрмæст мæм æдзынаг
Æнкъардæй кæсы...
Мæнæн та мæгуырæг,
Рынчынаей тæрсы...

«Гыщци»

Куыд хъарм сты зымæг дæр,
Мæхи гыщци, дæ къухтæ!
Куыд мæм дзурыс тызмæгæй,
Уæд дæр кæныс ды худгæ.

Дæ цæф дæр мын нæ рисы,
Фæнды мæ сис мæ хъусай,
Дæ фæлмæн хъарм хъæбысы
Нынныгъуылын тæрхъусау.

Ирон Мад!.. Ирон сылгоймаг!.. Цæй кадджын æмæ хъæбатыр дæ?! Цæй фæразон æмæ фидар дæ! Æвæццагæн, уымæн бафæрæзтай, ирон сылгоймаг, ахæм зын æмæ уæззау фæндæгтыл рацауын... Æмæ нæ фæцудыдтæ. Дæ кады ном айхъуыст æнæхъæн дунейыл...

Цыфæнды зын уавæры дæр ирон сылгоймаг йæ уæздан ном никуы фæчъизи кодта, йæ сæрма æгаддзинад никуы æрхаста æмæ йæ кæстæрты дæр ахуыр кодта ирон æгъдау æмæ кадыл.

Хъазт «Адæтт зæрдæ»

*(Адæттæм ацы зæрдæ кæрæдзимæ æмæ алчи дæр йæ мадæн зæгъæд уарзон ныхæстæ:
мæ зынаргъ мад, мæ хур, мæ ныфс, мæ дуне, мæ рæсугъд, мæ зондджын, мæ уд, мæ
зæрдæ, ме' стъалы, мæ мæсыг, мæ кадджын, мæ уарзон, мæ амонд, мæ цард, мæ
дзæбæх, мæ уарзон, мæ рæдау...)*

(Сымахмæ та цавæр рæвдауæн ныхæстæй фæдзурынц уæ мадæлтæ???)

Нæ бæрæгбон кæронмæ æрхæццæ, Иу хатт ма зæрдиаг арфæтæ кæнын æппæт
сылгоймæгтæн дæр. Хуыцау уын стыр æнæниздзинад балæвар кæнæд. Бирæ азты ма
хъæлдзæгæй æмæ амондджынаей куыд фæцæрат, ахæм амонд уын Хуыцау раттæд!

Кæронбæттæны ма мæ фæнды бакæсын ахæм рæнхъытæ:

Мад дын куы ратдзæн йæ уд æмæ цæст.

Мадæн йæ хъæбул зынаргъ у.

Мады рæвдыдæй ут уе'ппæт дæр 'фсæст.

Мад нын æнусон цырагъ у!

Стыр бузныг нæ буц уазджытæ, стыр бузныг уын, нæ буц ныййарджытæ!.. Нæ
фембæлды кæрон мах фæнды сымахæн балæвар кæнын нæхи къухтæй конд лæвæрттæ.
Табуафси, айсут сæ. (*Сывæллæттæ лæвар кæнынц сæ ныййарджытæн сæ лæвæрттæ*).